

реними експресивними синтаксичними конструкціями є питальні, окличні конструкції, а також оціночні репліки.

За словами Ю.Н. Караулова, прецедентні тексти являють собою такі, що характерні для тієї чи іншої особи в пізнавальному та емоційному сенсі, вони мають понадособистісний характер, тобто є добре відомими широкому колу, що оточує дану особу, включаючи її попередників і сучасників [3, с. 216]. Досліджуючи використання прецедентних текстів у мовних іграх, ми виявили дослівне використання прецедентних текстів та трансформацію форми прецедентного тексту. Отже, мовна гра на основі прецедентного тексту, безсумнівно, відкриває нові пласти значення та смислу, є інтерактивною грою з реципієнтом, а також надає нові, креативні можливості для продуцента.

Описавши підходи до вивчення мовної гри та проаналізувавши її оціночні функції в тексті з точки зору рівневого лінгвістичного аналізу, можемо стверджувати, що проблеми вивчення мовної гри в політичній полеміці являють собою перспективне завдання для подальших наукових досліджень.

Бібліографічні посилання

1. Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык (К проблеме языковой «картины мира») / Н. Д. Арутюнова // *Вопр. языкознания*. – 1987. – № 3. – С. 3–11.

2. Вітгенштайн Л. *Tractatus Logico-Philosophicus*; Філософські дослідження / Л. Вітгенштайн. – К. : Основи, 1995. – 311 с.

3. Караулов Ю. Н. *Русский язык и языковая личность* / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 264 с.

4. Качалова И. Н. *Языковая игра в публицистическом тексте* / И. Н. Качалова //

Изв. ВУЗов: Проблемы полиграфии и издательского дела. – 2007. – № 1. – С. 119–124.

5. Моница Т. С. Оценочная функция языковой игры в газете / Т. С. Моница // *Язык и стиль современных средств массовой информации: межвуз. сб. науч. тр. Всерос. конф., посв. 80-летию проф. Н. С. Валгиной*. – М. : МГУП, 2007.

6. Нагорна Л. П. *Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики* / Л. П. Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.

Надійшла до редколегії 6.11.2012 р.

УДК 811.111'373.7

А. В. Марковська

Миколаївський національний аграрний університет

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РІЗНИХ ВАРІАНТАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ)

Досліджуються семантичні особливості англійських фразеологізмів. Розглядається питання фразеологічного значення та внутрішньої форми фразеологізмів англійської мови (у британському та американському варіантах).

Ключові слова: семантичні особливості, англійські фразеологізми, фразеологічне значення, внутрішня форма.

Исследуются семантические особенности англоязычных фразеологизмов. Рассматривается вопрос фразеологического значения и внутренней формы фразеологизмов английского языка (в британском и американском вариантах).

Ключевые слова: семантические особенности, англоязычные фразеологизмы, фразеологическое значение, внутренняя форма.

The article is devoted to the problems of learning semantic peculiarities of English-language phraseologisms. The article deals with the question of phraseological meaning and internal form of phraseologisms of English language (British and American English).

Key words: semantic peculiarities, English-language phraseologisms, phraseological meaning, internal form.

На стику основних рівнів мови (фонологічного, морфологічного, лексико-семантичного, синтаксичного) унаслідок їхньої тісної взаємодії виникли так звані проміжні рівні – морфонологічний, словотвірний та фразеологічний. На особливу увагу заслуговує останній, тому що він становить цілісну семантико-структурну систему, одиниці якої об'єднані за певними типологічними ознаками: семантична цілісність, відтворюваність у комунікативних процесах (усному та писемному мовленні) та розчленована (надслівна) будова. Кілька десятиліть тому були опрацьовані основні засади фразеології, що дало можливість відокремити їх від лексикології, стилістики та синтаксису. Поряд із цим на сучасному етапі розвитку загального мовознавства англомовні фразеологічні одиниці (далі – ФО) стають об'єктом вивчення у лінгвокогнітивній парадигмі. Про це свідчать дослідження науковців у галузі когнітивної лінгвістики (С. Г. Беляєвської [4], О. В. Городецької [6], О. С. Кубрякової [7], R. Gibbs [16]).

Актуальність та перспективність лінгвокогнітивного підходу до аналізу англомовної фразеології зумовлена лінгвосеміотичною природою фразеологізмів, яка виявляється в їхній здатності транслювати еталони та стереотипи їхньої національної культури, піддавати концептуалізації не тільки знання про картину світу, але й усі типи відношень суб'єкта до її фрагментів, та виступати в ролі мовних експонентів культурних знаків. Отже, метою даної статті є виявлення особливостей структурно-семантичної характеристики ФО і визначення специфіки фразеологічного значення та внутрішньої форми сучасних англомовних ФО. Багато невирішених питань залишається і в етимологічному аспекті англомовної фразеології. У вітчизняній фразеології ще не існує комплексного дослідження й остаточного вирішення багатьох проблем, пов'язаних із соціальною диференціацією фразеологізмів британського та американського варіантів англійської мови, що й зумовлює вибір цієї теми та пояснює її актуальність.

Фразеологічний фонд різних варіантів сучасної англійської мови вирізняється багатством та різноманіттям, і кожен аспект його дослідження заслуговує на особливу увагу. Проблема дослідження зумовлена різними дискусіями у сучасній лінгвістиці щодо вивчення структурно-семантичних особливостей англомовних фразеологізмів.

У науці давно існує так зване вузьке і широке розуміння обсягу цієї галузі мовознавства. Вузьке розуміння утвердилося у зв'язку з лексикографічною розробкою фразеологізмів, які включалися і включаються до тлумачних словників поряд із лексичними одиницями. Зрозуміло, що словники потрапляли насамперед фразеологізми, еквівалентні слову, і майже не потрапляли стійкі вирази, утворені за моделлю пропозиції. На нашу думку, теорія еквівалентності на рівні «фразеологізм – слово» гальмує розвиток фразеології. О.В. Кунін [8] при дослідженні англомовної фразеології вказує на цілу низку відмінностей між фразеологізмами і словами. Так, фразеологізми утворюються за граматичними моделями вільних словосполучень і є сполуками слів, а слова утворюються за словотвірними моделями. Однак фразеологізмам і словам властива низка спільних рис: наприклад, їм притаманні однакові синтаксичні та стилістичні функції, однозначність і багатозначність; вони мають синоніми та антоніми та ін.

Отже, спільні та відмінні риси між словом і фразеологізмом утворюють певні розбіжності у визначенні межі фразеології як лінгвістичної дисципліни. Респонденти вузького розуміння обсягу фразеології (Н. І. Амосова [1], Б. О. Ларін [9],

В. М. Телія [10] та ін.) виносять крилаті вислови за межі фразеологічного фонду. На думку лінгвістів, ці мовні одиниці виконують тільки комунікативну функцію. Прибічники вузького розуміння фразеології зазвичай відносять до фразеологізмів одиниці із цілісним узагальнено-метафоричним значенням, прибічники ж широкого її розуміння – поєднання слів, відтворені в «готовому вигляді» й об'єднані одним поняттям. Вузьке розуміння фразеології, отже, припускає образність як категоріальну властивість стійких поєднань. Ми вважаємо, що така позиція збіднює сферу фразеології, й приєднуємося до широкого погляду на англomовну фразеологію, що має за основу традицію В. Л. Архангельського [2], В. В. Виноградова [5], О. В. Куніна [8] та ін. Широке розуміння фразеології дозволило зараховувати до її обсягу різні за походженням мовні одиниці (з античної літератури та міфології, Біблії, художньої літератури та ін.) та константні утворення, які утримуються в пам'яті, від ідіом, семантично еквівалентних слову, до прислів'їв і крилатих слів тощо (окрім тропів).

Отже, проаналізуємо класифікації фразеологізмів, які здобули широкого визнання у вітчизняному й світовому мовознавстві, наприклад, семантичну класифікацію фразеологізмів, опрацьовану В.В. Виноградим. До основи його фразеологічної теорії покладено ступінь видозміни значення слова у різних синтаксичних і стилістичних умовах фразоутворення: фразеологічні зрощення (*by the ears – на ножках*); фразеологічні єдності (*box somebody's ear – даму комусь ляпас*); фразеологічні сполучення (наприклад: *Give every man thine ear, but few thy voice – більше слухай, менш говори*). Треба зазначити, що семантична класифікація В. В. Виноградова є достатньо умовною і деякою мірою суб'єктивною. До трьох типів фразеологічних одиниць М. М. Шанський додав ще один – фразеологічні вирази [14, с. 93] (наприклад: *to share one's last shirt with somebody – поділитися останньою сорочкою; if you run after two hares, you will catch neither – якщо поженешся за двома зайцями, жодного не спіймаєш*).

При аналізі структурних особливостей англomовних ФО за основу була прийнята класифікація О. В. Куніна, згідно з якою виділяють два структурних типи фразеологізмів [8, с. 43]:

1) ФО зі структурою словосполучення: дієслівні ФО (*give smb. a wide berth – уникай когось*); субстантивні ФО (*a gold brick – обдурювання*); ад'єктивні ФО (*like a bear with sore head – дивитися звіром*); адвербіальні ФО (*in somebody's fingers – бути в чийсь владі*).

2) ФО зі структурою речення: приказки (*a bargain is a bargain – угода дорожче грошей*) та прислів'я (*the heart that once truly loves never forgets – старої любові і ржа не їсть*).

В англійській мові мають місце також фразеологізми, які за структурою співвідносяться з реченням. Такі ФО представлені різноманітними прислів'ями та приказками, наприклад: *scratch my back and I'll scratch yours – рука руку мие, послуга за послугу*. Характерними для англійської мови є ФО, що побудовані за структурою простого речення, та мають компоненти, які співвідносяться як підмет та присудок (другорядні члени речення), наприклад: *birds of a feather flock together – рибалка рибака бачить здалека*. Компоненти таких ФО є взаємозалежними, що виявляється у формі компонентів, що поєднуються.

Як відомо, існує декілька підходів до вивчення семантичної структури фразеологізмів. Окремі дослідники [2; 10] вважають фразеологічне значення елементарною одиницею семантики. Складна семантична структура притаманна лише прислів'ю. Специфіку денотативно-конотативних відношень у рамках ФО більшість дослідників пояснює особливостями фразеологічної семантики, що реалізується на трьох рівнях. Перший із них – предметний – у процесі філогенетичного розвитку переноситься на особистісну або соціально інтерпретовану реальність – другий рівень. На третьому рівні знаходиться як «надбудівля» сфе-

ра абстрактно-понятійного змісту – концептуальна семантика. Більшість фразеологів розрізняють у семантичній структурі ФО три аспекти фразеологічного значення: сигніфікативний, денотативний і конотативний [17, с. 25]. Під сигніфікативним аспектом фразеологічного значення розуміють узагальнений понятійний зміст, який містить у собі фразеологізм. Денотативний аспект значення ФО виражається в співвіднесеності цієї одиниці з певним референтом. Конотативний аспект фразеологічного значення складається з емотивного, експресивного (безоцінного, оцінного), образного та функціонально-стилістичного компонентів [8, с. 153].

Більш того, інформаційна наповненість англомовних ФО є вищою від засобів первинної номінації завдяки наявності у складі фразеологізму образної складової, що фіксує культурний, соціальний, духовний досвід носіїв [12, с. 69]. На думку Є. М. Белої, ФО здатні прямо відображати когнітивну діяльність членів мовного суспільства, яка ґрунтується на їхніх уявленнях про світ, взаєминах, ставленні до різних подій [3, с. 10]. Проте їй досі недостатньо уваги приділяється ментальним механізмам виникнення та трансформації фразеологічного значення. Як зазначає О. І. Чередниченко, міграція фразеологізмів з одного мовного ареалу до іншого є ще одним доказом тяжіння мовців до вираження спільних думок, а також обміну спільними мовними засобами, серед яких великого значення набувають фразеологізми [13, с. 7].

Англомовні фразеологізми визначаються як одиниці лінгвоментального лексикону, що віддзеркалюють культурний простір мови. Завдяки дослідженням учених [6; 10; 16] доведено, що фразеологізми мають своє специфічне значення – образне, що підтверджує зазначене раніше положення. Таке значення є узагальнено-цілісним із різним ступенем цілісності. Фразеологічне значення містить як понятійний зміст, так і категоріальне значення, а також має і третій чинник – суспільне відображення. У процесі створення фразеологізму, який зумовлений переосмисленням вільного словосполучення, відбувається семантична перебудова сполучуваних слів, унаслідок чого компоненти ФО позбавляються предметної співвіднесеності та частково або повністю втрачають властиве їм раніше лексичне значення й номінативну функцію.

Що стосується внутрішньої форми фразеологізмів, то це не складова частина фразеологічного значення, а цілком самостійне, етимологічне значення, яке існує разом із актуальним. Традиційно під внутрішньою формою розуміється «мотивуюча ознака, що лягла в основу назви предмета чи явища», та «саме внутрішня форма робить фразеологізми образними одиницями мови» [11, с. 335]. Так, фразеологічне значення фразеологізму *make a Virginia fence – йти похитуючись, будучи напідпитку* [18, с. 305] – в діахронічному аспекті мотивується його прототипом *Virginia fence* (паркан, зроблений із розібраних залізничних рейок, з'єднаних між собою у вигляді зигзагів). Відповідно, образна семантика власне британської фразеологічної одиниці *man/woman on the Clapham omnibus (будь-яка звичайна людина)* [18, с. 182] репрезентується наявністю національно-маркованого компонента *Clapham*, денотативна інформація якого зводиться до одного з районів на півдні Лондона.

Власне американський фразеологізм *a New York minute – дуже короткий проміжок часу* [18, с. 199] репрезентує символ *New York* через такі його ознаки, як швидкість, динамічність, швидкоплинність. У британській англомовній картині компонент *Bristol*, виявлений у структурі фразеологічної одиниці *all shipshape and Bristol-fashion* [15, с. 420] став символом порядку й процвітання. Основу семантики даної фразеологічної одиниці становить сценарій про те, що в порту Брістоль в Англії існував високий рівень організації праці і, як наслідок, місто відрізнялося добробутом і достатком. Результати іншого дослідження дозволяють дійти таких висновків. Семантика фразеологізмів, власне, обумовлюється не лише перегрупу-

ванням сем його складових, але складним процесом метафоризації, основу якого становить внутрішня форма. Лінгвокогнітивний аналіз внутрішньої форми фразеологізмів у сучасній англійській мові уможливило виокремлення їхнього етнокультурного (варіантологічного) аспекту семантики шляхом виявлення й підтвердження його епідигматичних зв'язків із прототипом.

Висновки даної статті відкривають перспективи подальших досліджень концептуального, функціонально-комунікативного та прагматичного аналізу фразеологізмів у різних варіантах англійської мови для формування загальної англомовної фразеологічної системи.

Бібліографічні посилання

1. **Амосова Н. Н.** Основы английской фразеологии : моногр. / Н. Н. Амосова. – Л., 1963. – 208 с.
2. **Архангельский В. Л.** Устойчивые фразы в современном русском языке : моногр. / В. Л. Архангельский. – Ростов н/Д. : Изд-во Рост. ун-та, 1964. – 315 с.
3. **Белая Е. Н.** Идиоматика и наивная картина мира / Е. Н. Белая // Язык. Человек. Картина мира : материалы Всерос. науч. конф. – Омск, 2000. – Ч. II. – С. 6–11.
4. **Беляевская Е. Г.** Когнитивные основания изучения семантики слова / Е. Г. Беляевская // Структуры представления знаний в языке. – М. : ИНИОН, 1994. – С. 87–110.
5. **Виноградов В. В.** Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины / В. В. Виноградов // Лексикология и лексикография : избр. тр. – М. : Наука, 1977. – С. 118–139.
6. **Городецка О. В.** Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О. В. Городецка. – К., 2003. – 270 с.
7. **Кубрякова Е. С.** Части речи с когнитивной точки зрения : моногр. / Е. С. Кубрякова – М. : Наука, 1997. – 326 с.
8. **Кунин А. В.** Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – Дубна : Феникс, 1996. – 381 с.
9. **Ларин Б. А.** Очерки по фразеологии / Б. А. Ларин // Очерки по лексикологии, фразеологии и стилистике : учен. зап. ЛГУ. Серия «Филол. науки». – Л. : ЛГУ, 1956. – Вып. 24. – № 198. – С. 200–224.
10. **Телия В. Н.** Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингво-культурологический аспекты / В. Н. Телия – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
11. **Угринюк В. М.** Семантичні аспекти вмотивованості фразеологізмів / В. М. Угринюк // Семантика мови і тексту : матеріали міжвуз. наук. конф. – Івано-Франківськ, 1990. – Ч. 3. – С. 335–336.
12. **Черданцева Т. З.** Идиоматика и культура / Т. З. Черданцева // Вопр. языкознания. – М. : Наука, 1996. – №1. – С. 58–70.
13. **Чередниченко О. І.** Фразеологія сучасного політичного дискурсу / О. І. Чередниченко // Іноземна мова. – К., 2001. – Вип. 31. – С. 5–7.
14. **Шанский Н. М.** Фразеология современного русского языка / Н. М. Шанский. – М. : Высш. шк., 1985. – 160 с.
15. **Cambridge Idioms Dictionary** / Second ed. – Britain : Cambridge University Press, 2006. – 505 p.
16. **Gibbs R. W.** Idiomacy and human cognition / R. W. Gibbs // Idioms : Structural and psychological perspectives. – Hillsdale / New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1995. – P. 97–116.
17. **Gläser R.** Phraseologie der englischen Sprache / Gläser R. – 2. Aufl. – Leipzig : Enzyklopädie, 1990. – 201 S.
18. **Oxford dictionary of idioms.** / [edited by J. Siefring]. – Oxford, New York : Oxford University Press, 2005. – 340 p.

Надійшла до редколегії 31.10.2012 р.